

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2025-38-21-43>

УДК 373.5.016:94(71)

Копилов Сергій Анатолійович,

доктор історичних наук, професор, ректор,

професор кафедри всесвітньої історії,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3634-5276>

kopylov@kpnu.edu.ua

Дубінський Володимир Анатолійович,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0661-6802>

dubinskyi.volodymyr@kpnu.edu.ua

Боровець Іван Іванович,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7132-9901>

borovets.ivan@kpnu.edu.ua

КАНАДСЬКА МОДЕЛЬ ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто характерні риси та особливості навчання історії в закладах середньої освіти Канади. Упродовж кінця XX – перших десятиліть XXI ст. простежується конкуренція наднаціонального модерністського та національно-патріотичного методологічних підходів. Для першого є характерними схематизація, соціологізація історії, альтернативність у формуванні історичної свідомості учнів, а другий орієнтований на стрижневу роль на уроках історії традиційного національного гранд-наративу. Оскільки Канада є одним із найяскравіших прикладів багатонаціональної держави, то сучасною тенденцією є дотримання принципів мультикультурності й толерантності в процесі вивчення школярами історії. Акцентовано увагу не лише на історію французької та британської колонізації Канади, а й розкрито суспільний розвиток корінних мешканців (інуїтів, індіанців, алеутів) та інших національних груп іммігрантів

африканського, азійського та європейського походження. Підкреслено рівноправне місце в шкільній історичній освіті всіх членів сучасної канадської політичної нації.

Значними є здобутки канадських методистів у розробці практичних пропозицій для організації уроку історії. Їхні ініціативи спрямовані на загальне зацікавлення та формування історичної емпатії учнів, формулювання завдань дослідницького характеру. Позитивний фон створює також активність низки державних та громадських центрів і освітніх проєктів, які надають методичні матеріали та першоджерела з різних історичних тем. Навчальні програми з історії в провінції Онтаріо демонструють, що в роботі з учнями надається перевага модерністському методичному інструментарію. Натомість вивчення історії школярами в Квебеку побудоване на основі традиційної національно-патріотичної моделі з обов'язковим вивченням історії на всіх етапах середньої освіти.

Ключові слова: Канада; шкільна історична освіта; багаторакурсність; національний наратив; мультикультурність; методичні розробки; медіаресурси; навчальні програми; Онтаріо; Квебек.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Реформування системи навчання історії в українських закладах середньої освіти на шляху до інтеграції нашої держави в євроатлантичний світ потребує уважного вивчення й урахування особливостей моделі та досвіду шкільної історичної освіти Канади, яка досягла значних економічних, соціальних, культурних успіхів і високих стандартів життя суспільства. Оскільки Канада є федерацією 10 провінцій, то кожна з них має автономну систему середньої освіти зі суттєвими варіаціями, зокрема й стандартів щодо вивчення історії. Наприклад, історія Канади є обов'язковим курсом у семи провінціях, але необов'язковим у трьох [1, с. 46]. Тому в статті розглянуто ситуацію у двох найважливіших, найбільше заселених провінціях Онтаріо та Квебек.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деяких моментів системи шкільної історичної освіти Канади торкалися автори цієї статті в посібнику «Навчання історії в зарубіжній школі» [2, с. 34-44], проте загалом в українській історичній дидактиці відсутні спеціалізовані розвідки з даної проблеми. Фактологічною основою у підготовці даного дослідження стали навчальні програми, затверджені державними освітніми органами Канади та матеріали канадських авторів (Дж. Бредлі, П. Кларк, С. Кутрара, Л. Гібсон, Л. Джоселін, Г. Макгрегор, Р. Сендвелл, Л. Тейлор, М. Зваагстра та ін.).

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є опис та аналіз на прикладі провінцій Онтаріо та Квебек характерних рис та особливостей вивчення історії в закладах середньої освіти Канади. Досягнення мети реалізовується виконанням таких **завдань**:

- з'ясувати суть дискусії між модерністами й традиціоналістами щодо методологічних основ навчання історії;
- обґрунтувати реалізацію принципів мультикультурності й толерантності в канадській шкільній історичній освіті;
- розкрити організаційно-методичну складову активності вчителів Канади;
- охарактеризувати навчальні програми з історії у провінціях Онтаріо та Квебек.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Багаторакурсний модернізм versus національний наратив

У січні 1999 р. Асоціація канадських досліджень та Інститут Макгілла щодо вивчення Канади організували конференцію «Подарувати минулому майбутнє», присвячену викладанню історії як шкільного предмета, учасниками якої було 750 осіб [3, с. 69]. Історик Дж. Гранатштейн презентував полемічну доповідь з емоційною провокативною назвою «Хто вбив історію Канади?». Він різко розкритикував міждисциплінарність у вивченні історії в школі (тобто включення її до загального предмета «суспільствознавство»), надто широку варіативність її викладання в різних провінціях, надмірний акцент на навичках, що шкодить фактологічному змісту навчання, концентрацію на негативних аспектах вітчизняного минулого, що зумовило нівелювання єдиного національного історичного наративу. Натомість В. Стронг-Боуг наголосила на необхідності викладання історії в багаторакурсному дусі, тобто в кількох наративах, і не менш емоційно заявила: «Я стою перед вами як одна з убивць історії Канади». Дебати були настільки бурхливими, що Д. Мортон, намагаючись зм'якшити атмосферу антагонізму, зауважив: «Ця конференція точно не схожа на похорони» [3, с. 69].

Із консервативних позицій розкритикував надмірну соціологізацію й схематизацію викладання історії в школі історик Г. Фрізен. Він наголосив, що учні не мають витратити весь навчальний час на віднайдення причин і наслідків, адже таким чином можуть втратити відчуття подиву, захоплення, еврики від самого процесу пізнання минулого [3, с. 71].

Характерним прикладом дискусії між традиціоналістами й модерністами може слугувати діяльність сера Джона А. Макдональда. Його вважають «батьком Конфедерації», адже він зумів «подолати розрив» англомовних і франкокомовних канадців у ХІХ ст., організував будівництво Канадської тихоокеанської залізниці, завдяки якій до держави приєдналися нові провінції. У той же час він пиячив, брав хабарі від залізничних компаній, нахабно протегував своїм політичним друзям, і, що найбільш важливо з точки зору сучасного

модернізму, створив систему інтернатних шкіл, яка мала ознаки дискримінації корінного (індіанці, інуїти, алеути) населення [4, с. 2].

Конфліктними є історичні ракурси оцінки битви на полях Авраама (1759 р.) у Квебеку періоду Семилітньої війни, у якій англійські війська завдали поразки французам. У провінції Квебек проживає франкомовне моноетнічне населення, французька мова є єдиною державною, а тому відносини Квебеку з центральною канадською владою мають конфліктний потенціал. Відтак, битва на полях Авраама апріорі не може бути елементом об'єднувального національного наративу. Зокрема, провокативна ситуація склалася у 2009 р., коли федеральний уряд запланував інсценізацію – історичну реконструкцію битви. Це викликало хвилю протестів патріотичних кіл громадськості Квебеку, які вважають подію стартом англійської окупації краю. У результаті цього, плани театралізованого дійства було скасовано [5]. Утім, як стверджує канадський історик і педагог А. Сірс, тривожне обговорення події, наявність напруги є все ж кращим варіантом, ніж відсутність дискусії взагалі [1, с. 146].

Ф. Раян закликає остерігатися «спільної історичної пам'яті» та «єдиного наративу», оскільки вони мають тісний зв'язок із мілітаризмом (наприклад Троянська війна, війна США у В'єтнамі). Він детально зупиняється на критиці прагнення традиціоналістів міфологізувати участь Канади у військових операціях в Афганістані (у районі Кандагару) на початку ХХІ ст. і виправдати її миротворчим характером, тісною взаємодією зі США [6, с. 28-29]. Ще одним предметом суперечок є битва за хребет Вімі 1917 р. – успішний наступ канадського корпусу проти німецьких військ. Десятиліттями подію вважали початком формування модерної канадської національної ідентичності, заснованої на спільних досягненнях і жертвах. Проте антитрадиціоналісти вважають це перетворенням історії на ідеологічну націоналістичну пропаганду й обмежують навчальний час на вивчення події в шкільному курсі [7, с. 32-33].

На протигагу ідеологічним вимірам війни Ф. Раян пропонує будувати спільну канадську пам'ять на основі ліберальних цінностей, наприклад реформ Л.-І. Лафонтена і Р. Болдуїна в 1840-х рр., екологічного руху. Він підкреслює: «... нам потрібна політична різноманітність у прочитанні, щоб зберегти нашу відкритість до історії, щоб підтримувати усвідомлення того, що вона може розповісти нам більше, що історія ніколи не говорить своє останнє слово» [6, с. 29].

Зрештою, вчителі визнають складність і труднощі у використанні багаторакурсного підходу на уроках історії: «... учні у віці 15 років дуже добре вміють висловлювати свою думку та відстоювати її, але їм важко розпізнавати різні думки й перспективи, погляди інших людей, або навіть певний історичний факт, який бодай дещо суперечить їхній думці... коли вони відповідають на питання, іноді вони можуть не згадувати альтернативні думки, тому що вони вважають, що таким чином суперечать самі собі» [8, с. 36].

Мультикультурність й толерантність у трактуванні минулого

Згідно з національним переписом 2006 р. в Канаді мешкають представники понад 200 національних та етнічних груп. Понад 40% кількості респондентів вказали, що мають змішане походження [9, с. 55]. Сюди щорічно прибуває майже чверть мільйона іммігрантів з більш ніж 150 країн світу [10, с. 627]. Зазначимо, що все ж довгий час історія Канади в школі мала переважно франко-британський зміст. Зокрема, опитування 2006 р. серед молоді Квебеку продемонструвало, що їхні історичні уявлення стартують із французької колонізації провінції, а надалі найяскравіші події пов'язані з боротьбою франкофонів проти англофілів та британської влади за свою ідентичність. Натомість аборигени й іммігранти інших національностей є другорядними персонажами в матриці шкільного історичного знання [11, с. 72-74].

Поштовхом до активізації мультикультурності й толерантності в канадській шкільній історичній освіті стала діяльність із 2007 р. Комісії правди і примирення Канади (далі – Комісія). Вона мала на меті інформувати громадян про трагедію системи примусових шкіл-інтернатів для дітей корінних народів Канади, які діяли з 1870-х рр. до 1997 р. Навіть офіційні дані свідчать про тисячі випадків смерті їхніх вихованців, а в процесі розслідування в ареалі території інтернатів було виявлено низку таємних дитячих поховань із сотнями тіл. У 2008 р. прем'єр-міністр С. Гарпер від імені уряду офіційно вибачився у парламенті за діяльність цих закладів. У період 2007-2015 рр. влада виділила близько 72 млн. доларів на роботу Комісії. За 6 років заслухано понад 6500 свідків з числа тих, хто вижив, та членів їхніх родин. За сприяння уряду зібрано документальну базу (понад 5 млн документів), яка зберігається в Національному центрі правди та примирення в Університеті Манітоби [12]. У 2015 р. Комісія опублікувала звіт, на основі якого було прийнято «94 рекомендації», які мають скеровувати усіх жителів Канади на шлях примирення [13]. Із них рекомендації № 62-65 розкривають шлях примирення через освітні заходи, зокрема навчальні програми та підручники з історії мають відповідати їхньому змісту [14, с. 1].

Перед учителями було поставлене завдання зробити викладання історії для всіх учнів більш інклюзивним щодо перспектив корінного населення, щоб вони могли «...уявити альтернативні шляхи структурування суспільства майбутнього» [15, с. 11]. Заперечується неповноцінність корінного населення та глорифікація асиміляційного європоцентризму: «Канада ніколи не була заснована двома націями, а сотнями і навіть тисячами, а французька й англійська спільноти лише додали наїдків в цей галасливий і насичений бенкет» [16, с. 238]. Відтак завданням шкільної історичної освіти є інтегрувати погляди та досвід аборигенів та прийшлих націй з однаковою повагою до обидвох перспектив [17, с. 439].

Мультикультурна концепція викладання історії в школі передбачає звернення уваги на «темні сторінки» колоніальної історії Канади, пов'язані з прогнобленням аборигенів та їхньою боротьбою за свою права (наприклад повстання на чолі Л. Рієлем у Саскачевані) [18, с. 116]. Позитивним прикладом відображення історії корінного населення є навчальна книга Дж. М. Бамстеда «Історія народів Канади» (2011 р.).

Аборигенам присвячено 31 сюжет у тексті (є інформація про їхніх лідерів, зокрема А. Мемберту, вождя Текумсе), 17 ілюстрацій та 4 карти. Автор констатує, що появі європейців передували тисячі років розвитку місцевих мешканців [19, с. 6].

Згідно з рекомендаціями № 67 Комісії до роботи мали приєднатися також музеї. Так, музей Мак Корда Стюарта в Монреалі вдосконалив експозицію виставки «Голоси корінних народів сьогодення: знання, травми, стійкість» з використанням більш психологічного підходу до соціальної історії, організовував віртуальні екскурсії [20, с. 168-169, 173, 324].

К. Пул звертає увагу на необхідність ширшого висвітлення в шкільному курсі історії чорношкірого населення, яке є третьою за чисельністю расовою групою в Канаді (близько 600 тис. осіб) [21, с. 38]. Він вказує зокрема, що події англо-американської війни 1812 р., повстання патріотів 1837 р. у Нижній Канаді (сучасний Квебек) мають статус фундаментальних у програмі, але участь у них чорношкірих згадується не завжди. Натомість їхня вагома роль засвідчена документально і тому таке ігнорування є упередженням [22, с. 81-84]. Важливим кроком у виправленні цієї ситуації вважаємо відкриття у Монреалі афроканадського культурного центру у травні 2024 р. (<https://ssamontreal.ca/en/>) [23].

У шкільній історичній освіті почали резонувати дискримінаційні заходи влади щодо іммігрантів. Зокрема під час Першої світової війни було позбавлено виборчих прав та інтерновано близько 5 тис. канадських українців як «ворожих прибульців» з Австро-Угорщини. Така ж доля в роки Другої світової війни спіткала вихідців з Японії та Італії [24, с. 48-49]. Завдяки вчителям-ентузіастам у загальну канву вітчизняної історії вписується китайсько-канадська перспектива [25, с. 32-35].

Утім не можна стверджувати, що ситуація цілком позитивна. Дж. Гдула вказує, що відмову від європоцентризму та мультикультурний зміст навчання історії вчителі не завжди приймають, виявляючи навіть байдужість або ж опір [26, с. 12]. Отже, для збільшення ефективності зусиль щодо формування мультикультурної національної ідентичності канадських учнів особливо важливим є залучення до цього процесу батьків та родини [8, с. 50].

Організаційно-методична робота канадських вчителів

Канадський дидакт С. Карн розробила схему найважливішої компетенції учнів – історичної емпатії, що включає п'ять когнітивних та емоційних елементів: докази та контекстуалізація; інформативна складова історичної уяви; історичні перспективи; етичні судження; бажання перейматися минулим [27, с. 86]. Останнє відіграє вирішальну роль у залученні учнів до історичного співпереживання через розгляд саме тих тем, які їх цікавлять. Це дозволяє учням розвивати особисті реакції на минуле, включаючи етичні оцінки. С. Карн підкреслює, що зацікавлення життям людей у минулому зумовлює емоційне реагування на їхні страждання, несправедливість чи гноблення [27, с. 97-98].

Виражаючи думку модерністів, Б. Гросс зауважував, що вчителі загалом не потребують централізованих розробок планів уроків чи цілого архіву матеріалів, а надають перевагу добірці цікавих інформаційних ресурсів (6-8 візуальних і текстових джерел до кожної теми), які «виходять за рамки домінуючого канадського історичного

наративу» [28], використовують графічні новели (комікси) на історичні теми. Поширеною практикою є виконання учнями есе, критеріями оцінювання якого є знання матеріалу, послідовність та організація викладення, стиль написання та грамотність [2, с. 38].

С. Пек запропонувала учням створити часову шкалу, вибираючи з 30 представлених карток-описів подій історії Канади 10 найважливіших для кожного з них. Методика була доповнена індивідуальними інтерв'ю зі школярами. Результати продемонстрували чітку кореляцію впливу відчуття національної ідентичності на вибір подій. Так, школяр англосаксонського походження Вілл вибрав прибуття своїх предків на материк як відправну точку історії своєї родини і розвитку канадської нації. Натомість виходець із китайської сім'ї Ітан підкреслив, що вважає себе канадцем як частинкою мозаїчної культури різнорасової нації [7, с. 33-34].

Ж. Маркус розглядає організацію роботи учнів із зображальними джерелами, зокрема картиною художника Ш. Бойла «Сутичка на Кривавому Місці», присвяченій першому зіткненню між інуїтами та британськими солдатами на узбережжі о. Баффінова Земля в середині XVII ст. Зафіксований на полотні момент брязкання зброєю британцями і стрибка мисливців-інуїтів у воду з кручі викликає емоційні переживання школярів. Традиційна академічна оповідь про подію доповнюється образними описами, які збереглися в усній народній творчості корінних мешканців [9, с. 57].

Р. Файн-Меєр акцентує увагу на важливості подолання стереотипу щодо допоміжної / другорядної ролі жінки в історії, наголошує що це дасть змогу побачити «нові перспективи у старих питаннях». Упродовж 1990-х рр. з'явилися різні друковані та візуальні матеріали, які документували жіночий досвід і що можна було використати в навчальному процесі. Цікавий інформаційний і дидактичний контент містить також сайт громадської «Мережі жіночої історії Онтаріо» (<https://owhn-rhfo.ca/>) [29, с. 11-12].

Значних успіхів досягла канадська спільнота істориків у популяризації минулого та методики викладання історії в медіапросторі. З 1981 р. у Торонто реалізовується міжнародний проєкт «Зустріч з історією та самим собою» (<https://www.facinghistory.org/about/locations/facing-history-ourselves-canada>), орієнтований на інформаційну, методичну та організаційну допомогу освітянам та шкільним радам. Особливо інформаційно наповненим є пропонований матеріал про порушення прав людини (злочини комунізму й нацизму, геноцид вірмен, євгенічний рух, режим Піночета в Чилі, права жінок у мусульманській традиції, система резервацій у Канаді, геноцид у Руанді, апартеїд у Південній Африці). Сайт також містить стратегії методики й техніки формування медіаграмотності [30, с. 51-53].

Голова правління компанії «Bell Canada» Л. Вілсон у 1999 р. започаткував основу меценатської допомоги, виділивши 500 тис. доларів на створення фонду для підвищення ефективності викладання історії в канадській школі. Завдяки цьому стартував проєкт «Historica», під егідою якого розробляли навчальні плани, спонсорували літні школи для вчителів тощо [3, с. 70].

Вагомою є ініціатива Університету в м. Вікторії (Британська Колумбія) щодо платформи публічного історичного сайту «Великі нерозгадані таємниці канадської історії» (<https://canadianmysteries.ca/en/index.html>), який з 1997 р. пропонує учням можливість дослідити оцифровані первинні джерела та інтерпретувати їхній зміст задля формування власного розуміння подій та розгадки певної таємниці. Станом на 2005 р. матеріали сайту використовувалися в понад 40 університетах й коледжах та 100 середніх школах Канади [31, с. 2]. Пропозиції сайту спрямовані переважно на старшокласників середньої школи (хоча є також рівні для початкової школи та вищої школи і навіть докторантів). У 2009 р. на сайті було представлено 12 сюжетів з джерельною базою щонайменше 100 тис. слів та сотнями фотографій кожна. Підрозділ сайту «Mystery Quest» містить 30 коротких уроків у стилі веб-квесту [32, с. 88].

Розглянемо методичну розробку Р. Сендвелла та Дж. Лутца щодо створення серії уроків, об'єднаних ключовою проблемою «Хто вбив Вільяма Робінсона?». Основою є детективний реальний історичний сюжет про вбивство 1868 р. темношкірого емігранта зі США на острові Солт Спрінг. Суд визнав винним аборигена на ім'я Тшуанхуссет, який був страчений. Проте згодом були отримані переконливі докази того, що він не був вбивцею. Методисти запрошують учнів взяти участь у повторному розслідуванні цієї справи на уроках. Але ця історія, власне, є лише привабливою «обгорткою» організованого процесу аналітичного вивчення школярами проблем міжрасової взаємодії, майнових відносин, колонізації, сімейного життя, релігії та інших соціальних процесів у тогочасній Канаді. Тобто запитання «Хто вбив Вільяма Робінсона?» переростає в «Як він жив?». На сайті розміщено первинні документи – листи, урядові звіти, фотографії, карти, газетні матеріали, присвячені таємниці смерті Робінсона. Відтак, учні тренуються в таких мисленнєвих операціях, як інтерпретація, оцінка, аргументація, контекстуальне розуміння на основі джерел.

Автори запропонували план проведення занять з цієї теми, який розрахований на 15 уроків, тобто на майже 19 астрономічних годин роботи з учнями (урок у канадській школі триває 75 хв.) [31, с. 7-8].

Таблиця 1

План проведення серії уроків «Хто вбив Вільяма Робінсона?»

Послідовність уроків	Зміст навчальної роботи з учнями
Підготовчий урок	Пропонується набір документів (першоджерел), які історики можуть використовувати в майбутньому, щоб зробити висновки про «наше» життя через сотні років. Учні мають вибрати три основні джерела, які, на їхню думку, найкраще характеризують сучасність для майбутніх істориків, і пояснити свій вибір.
Хто вбив Вільяма Робінсона? (2 уроки)	Учням дається оглядова інформація про вбивство Робінсона та пояснюється різниця між початковими та додатковими джерелами. Потім вони читають добірку

	первинних документів, що стосуються інциденту та оцінюють інформацію, яку вони містять, і представлену в них точку зору. Провокується питання «Якщо Тшуанхуссет не був винним у вбивстві Робінсона, хто це міг би бути?». Учні розробляють власні сценарії та версії події.
Історичний контекст (3 уроки)	Учні працюють у шести групах задля вивчення історичного контексту, в якому відбувся злочин. Кожна група створює плакат з презентацією своєї розробки на одну з тем: громада поселенців на острові Солт Спрінг; злочин і кара наприкінці XIX ст.; життя острова Ванкувер і Британської Колумбії; проблема відносин між аборигенами та колоністами на західному узбережжі в XIX ст.; ширший канадський та американський контекст даної епохи.
Кримінальне право: минуле і сучасність (2 уроки)	Вивчаються основні поняття кримінального права загалом і традиції кримінального права Канади. Учням пропонується визначити спільні та відмінні риси кримінальної юриспруденції в минулому і на сучасному етапі.
Читання між рядками: слухаючи інші голоси (2 уроки)	Відпрацьовуються критичні навички історико-правового дослідження. Учні тренуються «запитувати» документ, аби отримати фактичні «підказки» в розслідуванні вбивства Робінсона. Також вони обговорюють у групах документи на предмет оцінки їх достовірності й важливості для розслідування.
Подумавши як слід (1 урок)	Письмова активність учнів задля уточнення їх комунікативних навичок щодо узагальнення доказів та представлення їх у формі газетної статті чи виступі в ролі свідка в суді.
Взявши це до суду (4 уроки)	Кульмінація навчальної діяльності, коли всі учні розподіляють ролі та беруть участь в інсценізації суду. Вони використовують усю інформацію з документів зокрема та вебсайту загалом, імітуючи розгляд судової справи. Як варіант, школярі можуть підготувати індивідуальний письмовий судовий висновок по цій справі.

У 2006-2014 рр. уряд фінансував методичний «Проект історичного мислення» (<https://historicalthinking.ca/>), орієнтований на спрямування роботи з учнями в рамках 6 концепцій історичного мислення: встановити історичне значення; використовувати

першоджерело доказів; визначати тяглість і зміни; проаналізувати причину і наслідок; зрозуміти історичну перспективу; зрозуміти етичний вимір історичних інтерпретацій. Гаслом проекту став слоган «Усе вимагає знання фактів, але знати факти недостатньо» [33, с. 2].

Серед рекомендованих медіаресурсів важливими є загальноканадська «Історична освітня мережа» (<http://thenhier.ca/en.1.html>) у складі 28 партнерських державних та громадських організацій, активність яких охоплює також Австралію та Францію [3, с. 70], сайт «Віртуальний історик» (www.virtualhistorian.ca) [34, с. 7]. На історію війни в її «людському вимірі» зорієнтована «Асоціація вивчення та збереження пам'яті про Другу світову війну в Азії» (<https://www.alphaeducation.org/>). Її методичні матеріали використовують канадські вчителі, зокрема під час вивчення дискусійного питання про китайсько-канадських ветеранів, які хотіли воювати за Канаду, незважаючи на дискримінацію в суспільстві [25, с. 43].

Історія в навчальних програмах середніх шкіл Онтаріо

У провінції Онтаріо історія входить до навчальної програми гуманітарного блоку «Соціальні студії, історія та географія». Прийнята на 2023/2024 н.р. програма передбачала, що учні 1-2-х класів не вивчали історію Канади, а зосереджувалися на ширших соціальних темах: ролі та стосунки людей у суспільстві; громадські традиції, святкування; зміни з плином часу. Надалі вивчення історії Канади є обов'язковим в 3 – 8-х та в 10-х класах.

У 3-ому класі учні дізнаються про спільноти, які проживали в Канаді між 1780 і 1850 рр. Очевидно, вибір саме цього періоду пояснюється переломністю епохи, коли Канада з французької сфери впливу перейшла до британської, стала формувати свою мультикультурну ідентичність і розпочалося становлення політичної нації. Принагідно зазначимо, що вказаний період історії є на подальших освітніх етапах, тобто вивчається кількома концентрами. У декларованих очікуваннях програми не вказано, що мають вивчати конкретні тогочасні події чи історичні постаті, а в завданнях для учнів запропоновано, щоб вони порівнювали сучасне канадське повсякденне життя із ситуацією в 1800-х рр. [4, с. 4]. Також школярі мають використовувати першоджерела (щоденники, листи, карти та картини) для з'ясування того, як «люди ранньої Канади реагували на труднощі свого життя» [28].

У 4-ому класі вивчають матеріал про ранні суспільства від 3000 р. до н. е. до 1500 р. н.е., тобто зосереджуються здебільшого на всесвітній історії, а в 5-ому дізнаються про життя поселенців у Новій Франції періоду до 1713 р. У програмі 6-ого класу представлено набір різнопредметних і різнохронологічних проблем, наприклад, досвід і перспективи спільнот в історичній та сучасній Канаді (інуїти, прибулі поселенці, метиси), китайський подушний податок, діяльність НАТО, феномен «підземної залізниці», роль профспілок у розвитку Канади [4, с. 4].

Отже, констатуємо фрагментарність та заплутаність у вивченні історії в початковій школі провінції Онтаріо. Зазначимо, що «перестрибування» з епохи в епоху не сприяє формуванню в учнів чіткого хронологічного уявлення про історичний процес, відсутність системності бентежить більшість дітей, що потенційно небезпечно легковажним або ж апатичним ставленням до історії загалом.

Навчальні програми 7-8-х класів розроблено в межах блоку «Історія та географія» і передбачають вивчення канадської історії з 1713 – по 1914 рр. Відповідно у 4-х семестрах розглядають такі тематичні розділи: Спадщина та ідентичність: Нова Франція та Британська Північна Америка (1713–1800); Канада: конфлікти та виклики (1800–1850); Створення Канади (1850–1890); Канада: трансформація суспільства (1890–1914) [35, с. 5].

Знову пропонують порівняти суспільне життя вказаного періоду із сучасністю. Важливим моментом є орієнтація на характеристику прикладів співпраці та конфліктів у Канаді. У 7-ому класі учні ознайомлюються з науковими дослідженнями, і очікується, що вони «застосовуватимуть їх для з'ясування різних точок зору на проблеми історії Канади XVIII – початку XIX ст.» [28]. У 8-ому класі учні розглядають Закон про індіанців (1876), створення шкіл-інтернатів для дітей корінних мешканців, так звані «Нумеровані угоди» (з 1871 р.) як нормативну базу для територіальної експансії європейських колоністів, простежують їх вплив на становлення системного расизму і нерівності в новій канадській нації. Школярам надається можливість вивчити низку концепцій, пов'язаних із системою громадянської освіти, зокрема переконання та цінності, справедливість, свобода, ідентичність, сила та авторитет, взаємини, повага, а також права та обов'язки [35, с. 15].

У старшій школі лише в 10-ому класі є обов'язковий курс «Історія Канади від Першої світової війни до сучасності». Його обсяг передбачає повний кредит навчального часу (110 год.), але вказано, що він може реалізовуватися також як півкредитний [36, с. 24]. Програма курсу має п'ять розділів, зокрема перший (А) є методичним і передбачає розвиток в учнів навичок історичного дослідження. Чотири змістові розділи (В-Е) структуровані в хронологічному порядку: 1914–1929, 1929–1945, 1945–1982, з 1982 р. до сьогодні. У програмі фокусовано на розвитку чотирьох концепцій історичного мислення – історичне значення; причина і наслідок; тяглість і зміни; історична перспектива [36, с. 103]. Суспільствознавчий аспект продовжує домінувати, адже, наприклад, учні мають вміти «описати деякі ключові соціальні зміни» [4, с. 5].

У рамках розділу А передбачено ознайомлення учнів з етапами процесу історичного дослідження: збір доказів з первинних (щоденники, законодавство, листи, карти, періодичні газети, фотографії, політичні карикатури, статистика, договори) та вторинних (книги, статті, газетні чи журнальні публікації, документальні та художні фільми чи відео, інформація з вебсайтів, підручників) джерел; прийоми джерелознавчої критики (визначення достовірності, точності, мети створення, ключової ідеї джерела, точки зору його автора); інтерпретація та аналіз отриманої інформації; синтез доказів та обґрунтовані критичні судження на їх основі; цитування джерела. Визначаються професії, у яких історичні компетенції мають велике значення (редактор, журналіст, юрист, менеджер, куратор музею, політик, педагог) [36, с. 106, 110-111].

Програма розрізняє запитання: фактичні («Які були положення Закону про китайську імміграцію 1923 року?»); порівняльні («Як вплинула Велика депресія на людей, що жили в преріях, й мешканців Онтаріо?»); причинно-наслідкові («Які основні причини Тихої революції?») [36, с. 110]. Наприклад, розвиток концепції «тяглість і зміни» запропоновано реалізовувати обговоренням таких питань: «Що нового відкрили підліткові субкультури, які розвинулися після Другої світової війни?»; «Чим відрізнялося життя молоді в 1950-х і 1960-х роках від тих, хто жив у 1920-х?»; «Якою мірою корінні мешканці, інуїти та метиси мають право голосу в питанні розвитку їх територій / громад?» [36, с. 104].

Навчальний план 10-го класу в межах кожного змістового розділу структуровано за трьома напрямками (соціальний, економічний і політичний контекст; спільноти, конфлікти та співпраця; ідентичність, громадянство та історична пам'ять), які включають три методичні елементи: загальні очікування та концепції історичного мислення; ключові ідеї; формувальні питання. Для конкретного прикладу візьмемо змістовий розділ В (1914–1929 рр.) [36, с. 108].

Таблиця 2

Навчальний план 10-го класу

Напрями	Загальні очікування та концепції історичного мислення	Ключові ідеї	Формувальні питання
Соціальний, економічний і політичний контекст	Описати ключові соціальні, економічні та політичні події й тенденції та оцінити їхнє значення для різних груп і спільнот у Канаді, включаючи корінних мешканців, інуїтів та метисів.	Національні та міжнародні події і тенденції, що вплинули на різний напрям розвитку канадських національних груп та спільнот.	Чому представники різних спільнот у Канаді дивляться на одну й ту ж саму подію або тенденцію розвитку по-різному? Чому ми можемо зараз дивитися на це інакше?
Спільноти, конфлікти та співпраця	Аналіз ключових форм взаємодії всередині та між різними спільнотами в Канаді, включно з корінними мешканцями,	Це був період великих конфліктів і змін в Канаді та за кордоном.	Які заходи здійснював уряд упродовж періоду, що сприяли консолідації або ж розділеності канадського

	метисами та інуїтами, а також між Канадою та світовим співтовариством; визначення впливу цих взаємодій на канадські суспільство та політику.		суспільства? Чи був цей період переломним для життя жінок у Канаді?
Ідентичність, громадянство та історична пам'ять	Поясніть, як конкретні суспільні зміни в Канаді сприяли розвитку ідентичності, громадянства та історичної пам'яті різних спільнот.	Ставлення до жінок, іммігрантів, корінних мешканців, метисів, інуїтів та расових груп і його вплив на розвиток ідентичності та громадянства в Канаді.	Як складалося життя і проявлялася боротьба різних осіб, груп та спільнот того часу? Який тривалий вплив їхнього внеску в розвиток Канади помітний на сучасному етапі?

У 11-12-х класах навчальна програма містить низку історичних курсів на вибір з обсягом повного кредиту [37, с. 29]. Їх структура аналогічна вищеописаній схемі 10-ого класу. У перелік включено відкриті (тобто вибіркові) курси «Походження та громадянство: історія канадської нації» (присвячений імігрантам із різних країн і регіонів та їхньому досвіду життя в Канаді), «Всесвітня історія з 1900 р.». У рамках підготовки вступу до університету / коледжу вивчають «Історію США», «Всесвітню історію до кінця XV ст.», «Канада: історія, ідентичність і культура», «Всесвітню історію з кінця XV ст.». Для учнів, які після випуску одразу ж планують трудову діяльність, передбачено спрощений узагальнювальний курс «Подорож світовою історією» [37, с. 293-443].

Проблематичним бачимо те, що в старших класах середньої школи провінції Онтаріо не вивчають в обов'язковому порядку ні вітчизняну, ні всесвітню історію до 1914 р. Не всі учні, які згідно з віковими показниками, здатні до роботи на високому аналітичному рівні, мають можливість застосувати свій потенціал для розуміння доновітніх періодів. Зрештою, історії Канади немає на підсумковій атестації – обов'язковому іспиті для випускників середньої школи [4, с. 4-6].

Історія у школах Квебеку

Травми історичної пам'яті даються взнаки в сучасному суспільному житті Квебеку, а тому посилений інтерес викликає й питання викладання історії в середній школі провінції.

У Квебеку вивчення елементів історії (у поєднанні з географією та громадянською освітою) у програмі 2011 р. розпочиналося з другого класу 6-річної початкової школи. Вивчали сюжети про життя ірокезів та алгонкінів XVI – першої половини XVIII ст., суспільний розвиток колонії Нова Франція. В 3-ому класі предметом уваги ставав розгляд окремих сторінок розвитку загальноканадського та квебекського суспільств у XIX – XX ст. з акцентом на їхніх відмінностях. Серед типових навчальних завдань такі: розуміти організацію суспільства; інтерпретувати його зміни та усвідомлювати розмаїття; розташовувати події в часі та просторі (наприклад, заснування міст Квебек, Монреаль); здійснювати порівняння; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки [38; 39, с. 3, 6].

Перший етап середніх 7-8-их класів (Secondary Cycle One) передбачає викладання предмета «Історія та громадянська освіта» з вивченням проблем переважно всесвітньої історії: процес осіlosti; виникнення цивілізації; перший досвід демократії; романізація; християнізація Заходу; зростання міст і торгівлі; нове бачення гуманізму; європейська експансія у світі; американська чи французька революція; індустріалізація: економічна та соціальна революція; імперіалізм і колонізація; завоювання громадянських прав і свобод [40]. Історія виразно домінує в матеріалі, адже передбачено, що розгляд та інтерпретація соціальних явищ організовується з історичної точки зору та історичним методом, а громадянська свідомість формується через вивчення історії [41, с. 2].

На другому етапі середньої школи (Secondary Cycle Two), тобто в 9-10-их класах, зміст вивчення історії розраховано в обов'язковій дворічній навчальній програмі з виділенням 100 год. на рік (2 год. в тиждень) [42, с. 29]. У першому році цієї програми за хронологічним принципом вивчають: життя тубільців до близько 1500 р.; колонія Нова Франція з 1608 р. (заснування першого поселення французькими колоністами на території Квебеку) до 1760 р. (втрата Францією колонії на користь Англії внаслідок Семилітньої війни); зміна імперій (1760-1791 рр.); вимоги і боротьба в статусі британської колонії (кінець XVIII – I половина XIX ст.); утворення канадської федерації (друга половина XIX ст. – 1929 р.); модернізація квебекського суспільства (1929 – 1980 рр.); сучасні проблеми квебекського суспільства (від 1980 р. до сьогодення) [42, с. 30-63; 37].

Перевагу надають контекстуальному методу навчання, наприклад, вивчаючи боротьбу британських колоній за самовизначення, учні аналізують ситуації з опертям на те, що вони вивчали про американську та французьку революцію в попередніх класах. У контексті теми «Утворення канадської федерації» розглядають низку економічних понять (капіталізм, урбанізація, індустріалізація) [42, с. 4], очікують поглиблене розуміння учнями соціальних конфліктів. У рекомендаціях вказано, що вони «намагатимуться дивитися на історію очима сучасників, щоб спробувати зрозуміти їх мислення і точку зору, мотиви, наміри, надії, страхи та інтереси..., мають виходити за межі монопричини у відповідних поясненнях» [42, с. 11]. Отже, завданням є формувати в школярів історичну емпатію.

Другий рік програми реалізують за проблемно-дослідницьким підходом і вивчають такі тематичні блоки: населення і розселення на території Квебеку; господарство та розвиток; культура і течії суспільної думки; офіційна влада та її повноваження; проблеми

сучасного суспільства; методи дослідження і вивчення; інтерпретація та створення карти; тлумачення письмового документа; аналіз зображення; інтерпретація та побудова таблиці; аналіз та створення діаграми [42, с. 66-97].

Програма 2014 р. передбачала вивчення старшокласниками 11-ого класу курсу «Історія XX століття» з такими темами: європейська гегемонія; кризи і конфлікти 1914-1945 рр., поділений повоєнний світ, світ на рубежі століть XX – XXI ст. [43, с. 1, 44]. Особливу увагу звертали на формування в учнів навичок медіаграмотності та критичного погляду на ЗМІ [31, с. 5]. Натомість у програмі 2017 р. є курс «Історія сучасного світу» з комплексними темами, зокрема: навколишнє середовище, населення, влада, напруга і конфлікти, здоров'я [44, с. 35; 45, с. 40].

Посилений інтерес викликає інформація про запроваджені з 2020 р. зміни у вивченні історії в квебекській школі. Зазначимо, що Квебек став єдиною канадською провінцією, де історія є обов'язковим наскрізним предметом у системі державних шкіл. Предмет «Географія, історія та громадянська освіта» є обов'язковим у всіх класах початкової школи, а також передбачено спеціальний історичний курс у кожному році середніх і старших класів. Зауважимо, що для отримання атестату зрілості квебекські підлітки складають комплекс «єдиних іспитів», елементом яких є так звана «Історія 414» (Історія Квебеку та Канади) [46].

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PERSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, для системи шкільної історичної освіти Канади характерним є симбіоз національних традицій і сучасних методичних, методологічних трендів у вивченні історії молодим поколінням. Дискусії і конкуренція між традиціоналістами й модерністами у вчительській спільноті засвідчують, що викладання історії не є монополізованим ідеологією та пропагандою тієї чи іншої сторони. Ураховуючи мозаїчну етнічну структуру канадської політичної нації, мультикультурність і толерантність у моделі презентації учням минулого є життєвою необхідністю. Канадські педагоги у своїх методичних розробках орієнтують учнів на набуття дослідницьких навичок у процесі пізнання історії. Велику увагу звертають на доступність навчальних ресурсів на різних платформах у мережі «Інтернет» та популяризації історії в медіапросторі. Навчальні програми з історії провінцій Онтаріо та Квебек засвідчують, що в першій переважає модерністська багаторакурсна модель навчання з меншим обсягом годин на вивчення історії, а в другій – національно-орієнтована традиційна система з обов'язковими історичними курсами на всіх етапах середньої освіти. Завданням **подальших досліджень** може бути характеристика і порівняння системи шкільної історичної освіти в інших канадських провінціях.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Tangelder, M. L. R., 2001. *Imagining the Nation: a Textual Analysis of Canadian and Australian History Education Materials*. Toronto: Teaching and Learning Ontario Institute for the Studies in Education of the University of Toronto, 153.
2. Боровець, І., Дубінський, В., & Паур, І., 2020. *Навчання історії в зарубіжній школі: навчальний посібник / за ред. д-ра іст. наук, проф. С. Копилова*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 244.
3. Clark, P., 2009. Bringing Diverse Groups together to Enrich History Education. *Debated histories, disputed histories. Canadian Diversity*, 7 (1), 69–72.
4. Zwaagstra, M., 2024. *Canadian History Untold: Assessing the K–12 Curriculum Guides in British Columbia and Ontario*. Vancouver: Fraser Institute, 15.
5. Organizers Cancel Mock Battle of the Plains of Abraham, 2009. *CBC News*, Feb. 17, 11:14 AM. Available at: <<https://www.cbc.ca/news/canada/montreal/organizers-cancel-mock-battle-of-the-plains-of-abraham-1.787562>>.
6. Ryan, Ph., 2010. Beware «Shared memory». *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 28–31.
7. Peck, C., 2010. What's in your Top Ten? Ethnic Identity and Significance in Canadian history. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 32–36.
8. Wang, L., 2017. *What Does It Mean to Be Canadian? Building National Identity for Secondary Students Through History*. Toronto: Teaching and Learning Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto, 63.
9. Markus, J., 2010. Art and history: creating a vision of the past. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 54–57.
10. Свиридюк, О.В., 2013. Особливості полікультурного виховання в сучасній шкільній освіті Канади. *Педагогічний дискурс*, 15, 626–630.
11. Jocelyn, L., 2006. Remembering Our Past: An Examination of Young Quebecer's Historical Memory. *To the Past: History Education, Public Memory, & Citizenship in Canada*. Toronto: University of Toronto Press, 70–87.
12. Truth and Reconciliation Commission of Canada. Available at: <<https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1450124405592/1529106060525>>.
13. *Truth and Reconciliation Commission of Canada: Calls to Action*, 2015. Winnipeg, Manitoba: Truth and Reconciliation Commission of Canada, 20.
14. Sierra Kiers–Vander Veen, B. A., 2022. *Education as Reconciliation?: Unpacking the Relationship between Non-Indigenous Canadian/Indigenous Reconciliation and Ontario Secondary School Canadian History Textbooks*. Ontario: Brock University St. Catharines, Faculty of Social Sciences, 135.

15. McGregor, H. E., 2017. One Classroom, Two Teachers? Historical Thinking and Indigenous education in Canada. *Critical Education*, 8(14), 1–18. Available at: <<http://ojs.library.ubc.ca/index.php/criticaled/article/view/186182>>.
16. Taylor, L. K., 2018. Pedagogies of Remembrance and «Doing Critical Heritage» in the Teaching of History: Countermemorializing Canada 150 with Future Teachers. *Journal of Canadian Studies / Revue d'études canadiennes*, 52(1), 217–248.
17. Gibson, L., 2021. The Case for Commemoration Controversies in Canadian History Education. *Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation*. 44(2), 434–465.
18. Tupper, J. A., 2011. «Canada Has No History of Colonialism»: Treaty 4 and Teacher Education at the University of Regina. *What is Canadian about Teacher Education in Canada? Multiple Perspectives on Canadian Teacher Education in the Twenty-First Century*. Canadian Association for Teacher Educators, 112–130.
19. Lawson, R., & Snow, K., 2015. De-colonizing Canadian Post-Secondary Education. *The Asian Conference on Education*. Official Conference Proceedings, 15.
20. Côté, E., 2024. *When history and museum collaborate: The mobilization of students' historical consciousness through a virtual museum program*. Montreal: Department of Integrated Studies in Education McGill University, 351.
21. Sadlier, R., 2010. Black History. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 37–41.
22. Poole, C., 2012. «Not of the Nation»: Canadian History Textbooks and the Impossibility of an African-Canadian Identity. *Southern Journal of Canadian Studies*, 5(1–2), 81–102.
23. Carpenter, P., 2024. Canada's largest Afro-Canadian Cultural Centre to See Light of Day in Montreal. *Global News*, May 16, 5:39 pm. Available at: <<https://globalnews.ca/news/10501672/canadas-largest-afro-canadian-cultural-centre-montreal/>>.
24. Mackenzie, H., 2010. Does History Mean Always Having To Say You're Sorry. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 47–50.
25. Sajovec, K., 2017. *Silenced Narratives: Secondary Social Studies Teachers' Efforts to Integrate Chinese Canadian History and Experiences in the Classroom*. Toronto: Department of Curriculum Teaching and Learning Ontario Institute for Studies in Education University of Toronto, 69.
26. Gdula, J., 2017. «Get Over Yourself...We are Doing This as a Team»: *Teaching Grade 10 Canadian History Beyond the Eurocentric Lens*. Toronto: Teaching and Learning Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto, 66.
27. Karn, S., 2023. Historical Empathy: A Cognitive-Affective Theory for History Education in Canada. *Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation*. 46 (1), 80–110.
28. Cutrara, S., 2017. Ontario History Curriculum: Many Questions to be Answered. *Active History. History Matters*, October 11. Available at: <<https://activehistory.ca/blog/2017/10/11/ontario-history-curriculum-many-questions-to-be-answered/>>.

29. Fine-Meyer, R., 2010. Positioning Women's Narratives in Canadian History Course Materials. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 8–16.
30. Wells, M., & Schaefer, L., 2010. Facing History and Ourselves. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 51–53.
31. Sandwell, R., 2005. The Great Unsolved Mysteries of Canadian History: Using a Webbased Archives to Teach History. *Canadian Social Studies. Special Issue: New Approaches to Teaching History*, 39 (2), 8.
32. Sandwell, R., 2009. Reflections on the Great Unsolved Mysteries in Canadian History Project: a Pedagogical Perspective. *Debated Histories / Disputed Histories. Canadian Diversity*, 7 (1), 88–92.
33. Seixas, P., & Colyer, J., 2012. *Assessment of Historical Thinking. A Report on the National Meeting of The Historical Thinking Project*. Toronto, 30.
34. Lévesque, S., 2009. *Historical literacy in 21st century Ontario. Research using The Virtual Historian. Rapport final*. Canadian Council on Learning, 39.
35. *The Ontario Curriculum Grades 1–8. Social Studies, History, and Geography (an extract)*, 2023. Toronto: King's Printer for Ontario, 26.
36. Canadian and World Studies. Geography. History. Civics (Politics), 2018. *The Ontario Curriculum Grades 9 and 10*, 194.
37. Canadian and World Studies. Geography. History. Civics (Politics), 2015. *The Ontario Curriculum Grades 11 and 12*, 574.
38. Québec Education program. Progression of Learning in Elementary School. Framework for the Evaluation of Learning Geography, History and Citizenship Education, 2011. *Elementary School. Cycles One, Two and Three*, April 21, 6. Available at: <https://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/dpse/evaluation/geography-history-and-citizenship-education-pri.pdf>.
39. Québec Education program. Progression of Learning in Elementary School. Progression of Learning Geography, History and Citizenship Education, 2009. August 24, 19. Available at: <<https://cdn-contenu.quebec.ca/cdn-contenu/education/pfeq/primaire/progressions-apprentissages/PFEQ-progression-apprentissages-univers-social-AN.pdf>>.
40. Progression of Learning in Secondary School. History and Citizenship Education, 2010. *Cycle One*, August 20, 31. Available at: <https://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/dpse/formation_jeunes/progrApprSec histEducCitoyennete_e n 01.pdf>.
41. Framework for the Evaluation of Learning History and Citizenship Education Secondary School Education. *Cycle One. Secondary I and II*, 3. Available at: <<https://cdn-contenu.quebec.ca/cdn-contenu/education/pfeq/cadres-evaluation/secondaire/anglais/PFEQ-cadre-evaluation-histoire-education-citoyennete-AN.pdf>>.
42. Québec Education Program. History and Citizenship Education, 106. Available at: <https://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/PFEQ/7b_QEP_Histoire.pdf>.

43. *Québec Education Program. Social Sciences. History of the 20th Century*, 2024. Ministère de l'Éducation, du Loisir et du Sport, 48. Available at: <<https://cdn-contenu.quebec.ca/cdn-contenu/education/pfeq/secondaire/programmes/PFEQ-histoire-20e-siecle-secondaire-AN.pdf>>.

44. *Québec Education Program. Secondary School Education. Contemporary World. Two credits*, 2017. Québec: Gouvernement du Québec, 45. Available at: <<https://numerique.banq.qc.ca/patrimoine/details/52327/3532425>>.

45. *Québec Education Program. Social Sciences. Contemporary World*, 50. Available at: <https://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/PFEQ/ContemporaryWorld.pdf>.

46. Bradley, J. G. The Teaching of History in Quebec. *Canadian Historical Association*, 18-19. Available at: <<https://depot.erudit.org/dspace/bitstream/005224dd/1/12.The%20teaching%20of%20history%20in%20Quebec%2028.1.pdf>>.

CANADIAN MODEL OF SCHOOL HISTORY EDUCATION

Sergiy Kopylov,

Doctor of Historical Sciences, Professor, rector,
Professor at the Department of Worldwide History,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3634-5276>
kopylov@kpnu.edu.ua

Volodymyr Dubinskyy,

Candidate of Historical Science, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Worldwide History,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0661-6802>
dubinskyw@kpnu.edu.ua

Ivan Borovets,

Candidate of Historical Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Worldwide History,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7132-9901>
borovets.ivan@kpnu.edu.ua

Abstract. The article examines characteristics and peculiarities of teaching history in secondary education in Canada. During the late 20th – early decades of the 21st century, the competition between supranational modernist and national-patriotic methodological

approaches can be traced. The former is characterized by schematization, sociologization of history, and alternative approaches to shaping students' historical consciousness, while the latter is focused on the pivotal role of the traditional national grand narrative in history lessons. Since Canada is one of the most prominent examples of a multinational state, the current trend is to adhere to the principles of multiculturalism and tolerance in the process of teaching history to school children. The focus is not only on the history of French and British colonization of Canada, but also on the social development of indigenous peoples (Inuit, Indians, Aleuts) and other national immigrant groups of African, Asian, and European descent. The equal place in school history education of all members of the modern Canadian political nation is emphasized.

The achievements of Canadian methodologists in developing practical proposals for organizing history lessons are significant. Their initiatives are aimed at raising general interest and developing students' historical empathy, and formulating research tasks. A positive background is also created by the activities of a number of state and public centers and educational projects that provide methodological materials and primary sources on various historical topics. The Ontario history curriculum demonstrates that modernist methodological tools are preferred in working with students. Instead, the study of history by schoolchildren in Quebec is based on the traditional national-patriotic model with compulsory study of history at all stages of secondary education.

Keywords: Canada; school history education; multidisciplinary; national narrative; multiculturalism; methodological developments; media resources; curricula; Ontario; Quebec.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Tangelder, M. L. R., 2001. *Imagining the Nation: a Textual Analysis of Canadian Australian and History Education Materials*. Toronto: Teaching and Learning Ontario Institute for the Studies in Education of the University of Toronto, 153.
2. Borovets, I., Dubinsky, V., Paur, I., 2020. *Navchannia istorii v zarubizhnii shkoli* [Learning history in foreign school]: navchalnyi posibnyk / za red. d-ra ist. nauk, prof. S. Kopylova. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 244.
3. Clark, P., 2009. Bringing Diverse Groups together to Enrich History Education. *Debated histories, disputed histories. Canadian Diversity*, 7 (1), 69–72.
4. Zwaagstra, M., 2024. *Canadian History Untold: Assessing the K–12 Curriculum Guides in British Columbia and Ontario*. Vancouver: Fraser Institute, 15.
5. Organizers Cancel Mock Battle of the Plains of Abraham, 2009. *CBC News*, Feb. 17, 11:14 AM. Available at: <<https://www.cbc.ca/news/canada/montreal/organizers-cancel-mock-battle-of-the-plains-of-abraham-1.787562>>.

6. Ryan, Ph., 2010. Beware «Shared memory». *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 28–31.
7. Peck, C., 2010. What's in your Top Ten? Ethnic Identity and Significance in Canadian history. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 32–36.
8. Wang, L., 2017. *What Does It Mean to Be Canadian? Building National Identity for Secondary Students Through History*. Toronto: Teaching and Learning Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto, 63.
9. Markus, J., 2010. Art and history: creating a vision of the past. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 54–57.
10. Svyrydiuk, O.V., 2013. Osoblyvosti polikulturnoho vykhovannia v suchasni shkilni osviti Kanady [Peculiarities of multicultural education in modern school education in Canada]. *Pedahohichni dyskursy*, 15, 626–630.
11. Jocelyn, L., 2006. Remembering Our Past: An Examination of Young Quebecer's Historical Memory. *To the Past: History Education, Public Memory, & Citizenship in Canada*. Toronto: University of Toronto Press, 70–87.
12. Truth and Reconciliation Commission of Canada. Available at: <<https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1450124405592/1529106060525>>.
13. Truth and Reconciliation Commission of Canada: Calls to Action, 2015. Winnipeg, Manitoba: Truth and Reconciliation Commission of Canada, 20.
14. Sierra Kiers-Vander Veen, B. A., 2022. *Education as Reconciliation?: Unpacking the Relationship between Non-Indigenous Canadian/Indigenous Reconciliation and Ontario Secondary School Canadian History Textbooks*. Ontario: Brock University St. Catharines, Faculty of Social Sciences, 135.
15. McGregor, H. E., 2017. One Classroom, Two Teachers? Historical Thinking and Indigenous education in Canada. *Critical Education*, 8(14), 1–18. Available at: <<http://ojs.library.ubc.ca/index.php/criticaled/article/view/186182>>.
16. Taylor, L. K., 2018. Pedagogies of Remembrance and «Doing Critical Heritage» in the Teaching of History: Countermemorializing Canada 150 with Future Teachers. *Journal of Canadian Studies / Revue d'études canadiennes*, 52 (1), 217–248.
17. Gibson, L., 2021. The Case for Commemoration Controversies in Canadian History Education. *Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation*. 44 (2), 434–465.
18. Tupper, J. A., 2011. «Canada Has No History of Colonialism»: Treaty 4 and Teacher Education at the University of Regina. *What is Canadian about Teacher Education in Canada? Multiple Perspectives on Canadian Teacher Education in the Twenty-First Century*. Canadian Association for Teacher Educators, 112–130.
19. Lawson, R., & Snow, K., 2015. De-colonizing Canadian Post-Secondary Education. *The Asian Conference on Education*. Official Conference Proceedings, 15.
20. Côté, E., 2024. *When history and museum collaborate: The mobilization of students' historical consciousness through a virtual museum program*. Montreal: Department of Integrated Studies in Education McGill University, 351.

21. Sadlier, R., 2010. Black History. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 37–41.
22. Poole, C., 2012. «Not of the Nation»: Canadian History Textbooks and the Impossibility of an African-Canadian Identity. *Southern Journal of Canadian Studies*, 5(1–2), 81–102.
23. Carpenter, P., 2024. Canada's largest Afro-Canadian Cultural Centre to See Light of Day in Montreal. *Global News*, May 16, 5:39 pm. Available at: <<https://globalnews.ca/news/10501672/canadas-largest-afro-canadian-cultural-centre-montreal/>>.
24. Mackenzie, H., 2010. Does History Mean Always Having To Say You're Sorry. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 47–50.
25. Sajovec, K., 2017. *Silenced Narratives: Secondary Social Studies Teachers' Efforts to Integrate Chinese Canadian History and Experiences in the Classroom*. Toronto: Department of Curriculum Teaching and Learning Ontario Institute for Studies in Education University of Toronto, 69.
26. Gdula, J., 2017. «Get Over Yourself...We are Doing This as a Team»: Teaching Grade 10 Canadian History Beyond the Eurocentric Lens. Toronto: Teaching and Learning Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto, 66.
27. Karn, S., 2023. Historical Empathy: A Cognitive-Affective Theory for History Education in Canada. *Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation*. 46(1), 80–110.
28. Cutrara, S., 2017. Ontario History Curriculum: Many Questions to be Answered. *Active History. History Matters*, October 11. Available at: <<https://activehistory.ca/blog/2017/10/11/ontario-history-curriculum-many-questions-to-be-answered/>>.
29. Fine-Meyer, R., 2010. Positioning Women's Narratives in Canadian History Course Materials. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 8–16.
30. Wells, M., & Schaefer, L., 2010. Facing History and Ourselves. *Canadian Issues / Thèmes Canadiens. Canada's diverse histories / Diverses histoires Canadiennes*, Winter / Hiver, 51–53.
31. Sandwell, R., 2005. The Great Unsolved Mysteries of Canadian History: Using a Webbased Archives to Teach History. *Canadian Social Studies. Special Issue: New Approaches to Teaching History*, 39 (2), 8.
32. Sandwell, R., 2009. Reflections on the Great Unsolved Mysteries in Canadian History Project: a Pedagogical Perspective. *Debated Histories / Disputed Histories. Canadian Diversity*, 7 (1), 88–92.
33. Seixas, P., & Colyer, J., 2012. *Assessment of Historical Thinking. A Report on the National Meeting of The Historical Thinking Project*. Toronto, 30.
34. Lévesque, S., 2009. *Historical literacy in 21st century Ontario. Research using The Virtual Historian. Rapport final*. Canadian Council on Learning, 39.

35. *The Ontario Curriculum Grades 1–8. Social Studies, History, and Geography (an extract)*, 2023. Toronto: King's Printer for Ontario, 26.
36. Canadian and World Studies. Geography. History. Civics (Politics), 2018. *The Ontario Curriculum Grades 9 and 10*, 194.
37. Canadian and World Studies. Geography. History. Civics (Politics), 2015. *The Ontario Curriculum Grades 11 and 12*, 574.
38. Québec Education program. Progression of Learning in Elementary School. Framework for the Evaluation of Learning Geography, History and Citizenship Education, 2011. *Elementary School. Cycles One, Two and Three*, April 21, 6. Available at: <https://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/dpse/evaluation/geography-history-and-citizenship-education-pri.pdf>.
39. Québec Education program. Progression of Learning in Elementary School. Progression of Learning Geography, History and Citizenship Education, 2009. August 24, 19. Available at: <<https://cdn-contenu.quebec.ca/cdn-contenu/education/pfeq/primaire/progressions-apprentissages/PFEQ-progression-apprentissages-univers-social-AN.pdf>>.
40. Progression of Learning in Secondary School. History and Citizenship Education, 2010. *Cycle One*, August 20, 31. Available at: <https://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/dpse/formation_jeunes/progrApprSec_histEducCitoyennete_en_01.pdf>.
41. Framework for the Evaluation of Learning History and Citizenship Education Secondary School Education. *Cycle One. Secondary I and II*, 3. Available at: <<https://cdn-contenu.quebec.ca/cdn-contenu/education/pfeq/cadres-evaluation/seconde/anglais/PFEQ-cadre-evaluation-histoire-education-citoyennete-AN.pdf>>.
42. Québec Education Program. History and Citizenship Education, 106. Available at: <https://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/PFEQ/7b_QEP_Histoire.pdf>.
43. Québec Education Program. Social Sciences. History of the 20th Century, 2024. Ministère de l'Éducation, du Loisir et du Sport, 48. Available at: <<https://cdn-contenu.quebec.ca/cdn-contenu/education/pfeq/seconde/programmes/PFEQ-histoire-20e-siecle-seconde-AN.pdf>>.
44. Québec Education Program. Secondary School Education. Contemporary World. Two credits, 2017. Québec: Gouvernement du Québec, 45. Available at: <<https://numerique.banq.qc.ca/patrimoine/details/52327/3532425>>.
45. Québec Education Program. Social Sciences. Contemporary World, 50. Available at: <https://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/PFEQ/ContemporaryWorld.pdf>.
46. Bradley, J. G. The Teaching of History in Quebec. *Canadian Historical Association*, 18-19. Available at: <<https://depot.erudit.org/dspace/bitstream/005224dd/1/12.The%20teaching%20of%20history%20in%20Quebec%2028.1.pdf>>.